

45. Perjantaina 3 päivänä syyskuuta 1999

kello 13

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ainoa käsittely

1) Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus vuodelta 1998 1304

Kertomus K 5/1999 vp
Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan mietintö
StVM 3/1999 vp

2) Eduskunnan tilintarkastajien kertomus vuodelta 1998 1315

Kertomus K 6/1999 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö VaVM
4/1999 vp

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimihuuto

Nimihuudossa merkitään täysistunnosta poissa oleviksi edustajat Aho E., Aula, Brax, Elo, Hassi, Huuhtanen, Jansson, Jääskeläinen, Jääteenmäki, Kiljunen, Korkea-aho, Krohn, Kuisma, Kummola, Laakso, Lax, Leppänen, Lintilä, Luhtanen, Manninen, Niinistö, Nordman, Ojala, Olin, Pekkarinen, Ranta-Muotio, Rauhala, Saapunki, Sinnemäki, Soininvaara, Syvärinen, Tahvanainen, Tulonen, Uotila, Vilén, Virén, Vistbacka ja Vokkolainen.

Eduskuntatyöhön liittyvissä virkatehtävissä olevat edustajat

Puhemies: Ilmoitetaan, että eduskuntatyöhön liittyvissä virkatehtävissä ovat

3.9. edustajat E. Aho, Aula, Brax, Jääskeläinen, Kiljunen, Korkea-aho, Krohn, Kuisma, Leppänen, Luhtanen, Niinistö, Nordman, Ojala, Rauhala, Syvärinen, Uotila, Vilén, Virén ja Vistbacka.

Merkitään.

Poissaolopyynnöt

Puhemies: Vapautusta eduskuntatyöstä muun syyn perusteella ovat pyytäneet ajalta

3.9. edustajat Huuhtanen, Lintilä, Manninen, Olin, Pekkarinen, Ranta-Muotio, Saapunki, Soininvaara, Tulonen ja Vokkolainen.

Puhemiesneuvosto puoltaa poissaolopyyntöjä.

Hyväksytään.

Uudet hallituksen esitykset

Puhemies: Ilmoitetaan, että tasavallan presidentti on tänään antanut eduskunnalle hallituksen esitykset n:ot 42–44.

Maa- ja metsätalousvaliokunnan jäsenet

Puhemies: Ilmoitetaan, että valiokunta-paikkojen järjestelyä varten pyytää ed. Katainen vapautusta maa- ja metsätalousvaliokunnan jäsenyydestä. Puhemiesneuvosto puoltaa anomusta.

Anomukseen suostutaan.

P u h e m i e s : Ilmoitetaan, että maa- ja metsätalousvaliokunnan täydennysvaali toimitetaan ensi keskiviikon täysistunnossa. Ehdokaslistat täydennysvaalia varten on vaalisäännön 19 §:n mukaan jätettävä keskuskansliaan viimeistään ensi keskiviikkona kello 11.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus vuodelta 1998

Ainoa käsittely

Kertomus K 5/1999 vp

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 3/1999 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 3.

Keskustelu:

Ed. V e h k a o j a : Arvoisa rouva puhemies! Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus on eduskunnan kannalta sikäli tärkeä vuosittain esitettävä asia, että se tarjoaa koko eduskunnalle mahdollisuuden keskustella Kansaneläkelaitoksesta, sen toiminnasta ja asettaa varmastikin toiveita myöskin tulevalle toiminnalle.

Meillä on Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen joukko, joka sitten vuoden varrella muutoin edustaa meitä Kansaneläkelaitoksessa. Tässä on sikäli mielenkiintoinen tilanne nyt, että sosiaali- ja terveysvaliokunta käsitellessään Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomusta tietysti joutuu katsomaan, että käsittelyyn ei osallistu jäävillisiä henkilöitä. Tästä syystä myöskaan allekirjoittanut ei ole osallistunut tämän käsittelyyn sosiaali- ja terveysvaliokunnassa, joten varsinaisen perinteisen esittelypuheenvuoron pitäminen tällaisessa asiassa on hieman vaikeaa. Mutta täällä salissahan on sitten tilanne jo ihan toinen eli puheenvuorot entisille valtuutetuillekin ovat mahdollisia. Siis minä en enää ole valtuutettu mutta olin silloin, mistä vuodesta tämä kertomus on nyt laadittu.

Mielestäni sosiaali- ja terveysvaliokunta on erittäin hyvin löytänyt ne painopistealueet, joihin se haluaa kiinnittää vastaisuudessaakin huomiota. Voi sanoa, että työkyvyttömyyseläkekäy-

täntö on asiana ollut sellainen perinteinen. Se on ollut sekä salikeskusteluissa kysymysten kohteena kaikkina vuosina, voi sanoa, mutta myöskin jatkuvassa keskustelussa Kansaneläkelaitoksen valtuutetuissa. Ehkä tämä tämänhetkinen tilanne on sellainen, että tästä vallitsee vähän eriäviä näkökulmia sen suhteen, mitä ihan todellisuudessa on tapahtunut ja mitä johtopäätöksiä työkyvyttömyyseläkelainsäädännön suhteen olisi jatkossa tehtävä.

Kuitenkin meidän on tässä talossa annettava pontta semmoisille vaatimuksille, että tarpeellisia lainsäädännön muutosesityksiä tällä toimialueella tehdään, koska meillä on yhteisenä huolenä tällainen väliinputoaminen työkyvyttömyyseläkekäytännössä. Täällä on monien kansanedustajien toimesta tähän asiaan ihan erityisesti puututtu vielä ennen kesätaukoa.

Väärinkäytökset ja takaisinperinnät on nyt otettu myöskin tässä esille. Ehkä se oli sillä tavalla yllättävääkin, että se oli jo edellisen kesän tällainen kesäleijonakeskustelun aihe, mutta tietysti perustelut tälle keskusteluun nostamiselle löytyvät siitä, että asiaa on nyt selvitetty ja sen pohjalta voidaan arvioida sitten aivan uudella tavalla. Niin kuin on esiin tuotu, tämä väärinkäytöskeskustelu ei mitenkään voi rajautua pelkästään Kansaneläkelaitoksen etuuteen eikä se johdu Kansaneläkelaitoksen henkilökunnasta taikka heidän toimimattomuudesta, vaan siellä on toiminta perustuu lainsäädäntöön.

Voidaan myöskin sanoa, että Kansaneläkelaitos tehdessään päätöksiä ei voi toimia poliisin tavoin, vaan mahdollisten väärinkäytösten esille tuleminen, sen varmistaminen, että olisi esimerkiksi väärinkäytöksistä kysymys, tulee sitten vasta pitkällisten jälkiselvittelyjen kautta yleensä esille. Näin ollen kohtuuttomiakaan vaatimuksia tässä suhteessa ei Kansaneläkelaitokselle voida asettaa. Kysymys on laajemmin koko harmaan talouden asiasta ja ylipäätään siitä, että julkisuus tekee joskus myös sankareita tällaisista henkilöistä, jotka kykenevät luovimaan hankalan, monimutkaisen lainsäädännön seassa saavut- taen ikään kuin väliaikaisia voittoja.

Koulumatkatuet on myöskin otettu esille tässä ja siinä on vallitseva hyvin monimutkainen järjestelmä. Sen taustana on ollut se, että aikanaan kun asia Kansaneläkelaitokselle siirrettiin, niin yksinkertaisempi malli tässä hävisi. Näin ollen tässäkin tulisi asiaa edelleen harkita niin, että voisimme palata yksinkertaisempaan ja oikeudenmukaisempaan koulumatkatukijärjestelmään, jättää ehkä asianomaisen itsensä asiaksi

se, miten hän tosiasiallisesti matkustaa, eikä säädellä sitä tästä talosta päin niin kovin tarkkaan, minkälaisin ehdoin ja yhdistelmin koulumatkautuki maksetaan.

Arvoisa puhemies! Toivon, että Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen kertomuksesta viriää hyvä keskustelu, jota sitten voidaan toimintavuoden aikana käyttää hyödyksi, kun eduskunta valvoo Kansaneläkelaitoksen toimintaa jatkossaan.

Ed. H y s s ä l ä : Arvoisa rouva puhemies! Tänään käsissämme on Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus. Meillähän Kela on mielletty kansanvakuutuslaitokseksi, joka huolehtii monella tavoin kansalaisten perusturvasta. Keskusta on ollut pitkään sitä mieltä, että perusturvaa olisi uudistettava ja siinä Kansaneläkelaitoksen rooli on hyvin keskeinen.

Miksi ja miten perusturvaa sitten olisi uudistettava? Tavoitteena on tehdä ehdotuksia, joiden myötä sosiaaliturvan osat ja verotus muodostaisivat mahdollisimman yhtenäisen ja kannustavan ja myös rahoituksellisesti kestävä kokonaisuuden. Nykyinen monimutkainen sosiaali- ja työllistämistukien viidakko ei tämän tavoitteen saavuttamista tue riittävästi. Jos uudistuksia ei tehdä, on vaarana, että luusimme kohti uusliberalistista yhteiskuntaa, jossa menestystarinoiden varjossa on varsin paljon onnettomia ihmiskohaloita. Sellaiseen vaihtoehtoon Suomella ei luulisi olevan varaa.

Tulonsiirtojärjestelmä on kehittynyt vuosikymmenten kuluessa sekavaksi ryteiköksi, joka yhdessä verotuksen kanssa johtaa väliinputoamisiin ja kannustinloukkuihin. Työttömyys on kuitenkin pahin eriarvoisuutta ja syrjäytymistä luova tekijä. Olemme nähneet, että talouden kasvun ei poista rakenteellista pitkäaikaistyöttömyyttä. Vaikka työvoiman kysyntä lisääntyisi suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle, näyttää siltä, että meillä työttömyys osalla kansaa on aina tosiasia ja käytännössä hyvin monet heistä ovat työkyvyttömiä.

Me olemme jakautumassa kahtia työelämänkin osalta. Polarisoitumista tapahtuu, mutta olemmeko me turtuneet tähän? Kun sanotaan, että jakaudutaan kahtia alueellisesti tai sosiaalisesti, se ei enää kosketa meitä. Hyvin vähän eduskunnassakaan siitä enää puhutaan, saati sitten, että esitettäisiin toimenpiteitä tämän kehityksen estämiseksi.

Meillä on Suomessa ollut, kuten kaikki tie-

dämme, pohjoismainen malli, joka on luonut rakkenteita, jotka ovat yhdistäneet rikkaan ja köyhän samaan rintamaan. Kun hyvinvointipalvelut on osoitettu koko kansalle, niin näin on tapahtunut. Koko kansa on ollut maksaja ja käyttäjä. Esimerkiksi juuri peruskoulu, terveydenhuolto, lapsilisät ja kansaneläke. Heikkojen tukeminen eri muodoissaan ei ole perustunut hyväntahtoisten kansalaisten aktiivisuuteen.

Viime vuosina nimenomaan tätä järjestelmää on nakerretty ja murrettu lyhytnäköisillä säästöpäätöksillä ja edelleen näyttää siltä, että ensi vuoden budjetissa näin tapahtuu. Kun vasemmistoliiton ministeri Suvi-Anne Siimes on kauhistellut, että jos Suomeen tulee porvarihallitus, minkälaista politiikkaa se noudattaa, niin kyllä tässä voi nyt todeta, että voi ihan hyvin kauhistella Lipposen hallituksen politiikkaa tältä osin.

Kun Sevillan kymppillä Annemari Sandellille ei tullut hiki, niin minulle tuli kyllä hiki, kun tätä puhetta varten katsoin viime kauden sosiaalivalliolikunnan päätöksiä. Päätökset ovat varsinainen hien irrottaja. Kuka tahansa voi katsoa, mitä päätöksiä siellä on tehty.

Meillä keskustelu sosiaaliturvan suunnasta ei ole ollut avointa. Vähin äänin meille on hivutettu entistä perusteisempaa ja tarveharkintaisempaa sosiaaliturvaa. Verotuksen ja sosiaaliturvan keskeiset ratkaisut on tehty tupopöydässä. Siellä eläkeläisillä, yrittäjillä, työttömällä tai köyhillä ei ole edustajia. Tupopöydän päätökset, leikkaukset ja muut päätökset, ovat kuitenkin kohdistuneet toistuvasti samoille ihmisille.

Luulisi, että sosiaaliturvan uudistaminen olisi keskeinen asia tällä hallituskaudella. Näin ei näytä olevan. Uskon kuitenkin, että kun budjetista ensi viikolla täällä salissa alkaa keskustelu, sosiaaliturvasta kiinnostuneita löytyy. Varmaan vasemmistostakin sitten löytyy sosiaalista mielenlaatua.

Mielestäni jotakin meillä on pahasti vialla, kun nousukautena Suomessa on yli puoli miljoonaa ihmistä, jotka joutuvat vuosittain turvautumaan toimentulotukeen, vaikka bruttokansantuote samaan aikaan kasvaa. Meillä on laajat toimeentulo-ongelmat ihmisten arkitodellisuuden tasolla. Yli 100 000 perhettä on ylivelkaantunut, satoja tuhansia on maksuhäiriörekisterissä ja pitkäaikaistyöttömien osuutta ei ole kyetty ratkaisevasti laskemaan. Lisäksi monet psyykkiset ja sosiaaliset ongelmat ovat laajentuneet talouden kasvun myötä. Meillä on selkeä ristiriita virallisen todellisuuden ja arkitodellisuuden välillä, mutta tätä ei haluta myöntää.

Arvoisa rouva puhemies! Selvitysmies Pentti Arajärven työ lyhytaikaisen toimeentulojärjestelmän selkiyttämiseksi painottui liikaa lainsäädännön tekniseen uudistamiseen. Siitä puuttuvat kokonaisvaltaiset näkemykset siitä, miten työttömyyden, köyhyyden, loukkujen ja elämänhallinnan ongelmia olisi ratkaistava. Silti siinä on mielestäni monia hyviä lähtökohtia perusturvauudistukselle. Esimerkiksi vähimmäisturvan käsitteistöä on paikallaan yhdenmukaistaa, ongelmatilanteita syntyy etuudelta toiselle siirtymisessä jne.

Kun katsoin viime eduskuntakauden puheita, keskeinen asiahan meillä valiokunnassakin oli toimeentulotukikysymys. Saimme selvityksen toimeentulotuen Kela-siirrosta ja kokeilusta, mutta minkäänlaista poliittista liikettä, että se toteutus olisi voinut tapahtua, ei syntynyt. Keskuksista pitää hyvin keskeisenä asiana, että sosiaalityöntekijöiden työkapasiteettia olisi riittävästi yhä laajenevien sosiaalisten ongelmien hoitoon ja varsinainen rahanjako siirrettäisiin Kansaneläkelaitoksen tehtäväksi. Pidämme hyvin keskeisenä tätä ja toivomme erityisesti vasemmistosta tähän aloitteellisuutta.

Myöskin viime kaudella minimisairauspäivärahan poisto oli erittäin suuri virhe. Se sotii pohjoismaista universaalia mallia vastaan. Lisäksi se on johtanut siihen, että toimeentulotukimenot ovat kasvaneet, ja se on siirtänyt ihmisiä viimesijaiseksi tarkoitetun toimeentulotuen piiriin.

Ennen vaaleja puhuttiin eläkeläisten kohtalosta hyvin paljon, vaalien jälkeen kovin vähän. Eläkeläisillä oli lupa odottaa hallitusohjelmalta vaalienaluspuheiden perusteella jotakin tapahtuvaksi. Kansaneläkkeen pohjaosan leikkaus kismitti erityisesti. Muistan, kuinka vaalien alla silloinen vasemmistoliiton eduskuntaryhmän puheenjohtaja Martti Korhonen, nykyinen ministeri, laitto tiedotteen, jossa selkeästi ilmaistiin, että vasemmistoliitto vaalien jälkeen tulee vakavasti suhtautumaan eläkeläisten toiveisiin kansaneläkkeen pohjaosan jäädyttämisestä. Toivottavasti vasemmistoliitto tulee nyt keskustan esitykseen mukaan, jossa vaadimme nimenomaan tätä toimenpidettä.

Hallitusohjelmassahan täyttää kansaneläkettä saavat saavat korotuksen 50 markkaa vuonna 2002 normaalin indeksitarkistuksen lisäksi. Eläkeläiset ovat pitäneet tätä kovin pienimuotoisena verrattuna vaalienaluspuheisiin. Hallitusohjelmassahan luvataan monilla tavoilla kehittää ja selvittää, mutta ei ole tietoa siitä, milloin nämä selvitykset tapahtuvat, mitä ne ovat ja löytyykö

sitten poliittista tahtoa niiden eteenpäin viemiseksi.

Arvoisa rouva puhemies! Ensi vuoden budjetissa on esitys nostaa terveydenhoidon maksuja. Uutena esitetään kynnysrahaa 150 markkaa sairaalahoitoon pääsemiseksi. Hoito-, poliklinikka- ja terveyskeskusmaksuja on tarkoitus korottaa. Samaan aikaan on kaavailtu 3 500 markan omavastuukattoa sairaala- ja poliklinikkamaksuille. 150 markan kynnysrahoja ja pitkäaikaipotilaiden hoitopäivämaksuja ei laskettaisi mukaan eikä lääkekustannuksia, joilla on vanhastaan 3 200 markan katto. Omavastuukatto olisi siis yhteensä 3 500 markkaa plus 3 200 markkaa, yhteensä 7 700 markkaa plus kynnysraha 150 markkaa. Jo nyt omavastuudet ovat Suomessa EU:n kärkeä niin käyttömaksujen kuin lääkkeiden omavastuun osalta. Näin ollen rahastaminen erityisesti kroonisesti sairailta kummastuttaa. Emme voi tätä hyväksyä.

Myöskin samaan aikaan ollaan terveyskeskusten hammashuoltoon tuomassa 10 prosentin korotus. Mielestäni tämä maksuasia olisi tullut ottaa esille silloin, kun kokonaisvaltaisesti ratkaistaan hammashuoltokysymystä. Siihenhän hallitusohjelmassa luvataan palata vuoden 2000 jälkeen, joten olisi tarvittu tarkempaa selvitystä siitä, mitkä ovat korotuksen terveys- ja sosiaalipoliittiset seuraukset. Jo nyt kuntien toimeentulotuki myöntää vuosittain 50 miljoonaa markkaa hammashuoltoon potilaille, jotka tarvitsevat esimerkiksi särkevän hampaan hoitoa tai muuta akuuttia hammashoitoa. Korotus saattaa olla monille potilaille, jotka nyt jo hoitoon hakeutumisessa ovat äärirajoilla, se viimeinen kynnys, että hoitoon ei hakeuduta.

Arvoisa puhemies! Kelan toimiin kuuluu myös opintotukitoiminta. Kysynkin, onko meillä opintotukitoiminnan toiminta-ajatus ja visio ajan tasalla. Minusta tuntuu siltä, että opintotukilukujen taakse ei ole viime aikoina edes kunnolla kurkisteltu. Välillä tuntuu siltä, että pyöritellään miljardien järjestelmää, vain välttämättömänä pahana säästöt eikä meillä kenelläkään ole tuntunut olevan kiinnostusta järjestelmän uudistamiseen. Kymmenen vuotta sitten oli selkeä kiinnostus järjestelmään ja uudistus tapahtui. Silloin se tapahtui Esko Ahon hallituksen aikana hyvin vaikeissa olosuhteissa vuoden 91 eduskuntavaalien jälkeen. Sen jälkeen lamavuodet ovat pitkään rajoittaneet sosiaaliturvan ja opintotuen kehittämistä. Nyt opintotukeen kohdistuu jälleen muutospainetta. Tuen enimmäiskestoa olisi arvioitava uudelleen sekä kou-

lutus- että sosiaalipoliittisten tavoitteiden osalta.

Opintolainajärjestelmässä on selkeitä ongelmia. Opintolainojen takaisinmaksuvaikkeudet ovat lisääntyneet 90-luvulla ja luottohäiriöisillä opiskelijoilla on suuria vaikeuksia saada pankista valtion takaamaa opintolainaa. Nyt voisi kysyä, missä valmistellaan 2000-luvun alun opintotukiuudistusta ja uudistuksen rahoitusta. Sille on nyt selkeä tarve. Opiskelijat tarvitsivat varmasti sosiaaliturvansa kehittämistä leikkausten sijaan.

Sosiaali- ja terveysministeri P e r h o : Arvoisa puhemies! Kommentoin ensiksi sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöä, joka keskittyy Kansaneläkelaitoksen toimialaan, erityisesti kahta asiakokonaisuutta.

Työkyvyttömyyseläkkeiden myöntämiskäytäntö on ollut keskustelun kohteena jo keväällä uuden hallituksen aloitettua toimintansa. Eduskunnassakin järjestettiin asiaa koskeva seminaari ja saan myös hyvin paljon kansalaispalautetta työkyvyttömyyseläkkeiden myöntämiskäytännöstä. Eläketurvakeskuksen minulle antaman selvityksen mukaan myöntämiskäytännön juridiset ja asiantuntijapuitteet ovat kunnossa ja työkyvyttömyyseläkkeen subjektiivinen ja objektiivinen kokeminen ja toteaminen voivat kovastikin poiketa toisistaan. Muutoksenhakuprosessia on sillä tavalla muutettu, että on mahdollisuus myös suulliseen kuulemiseen muutoksenhaun yhteydessä, ja se on hyvin tärkeä parannus oikeusturvan kannalta.

Huolimatta siitä, että järjestelmä pääsääntöisesti toimii hyvin, olen pyytänyt kansliapäällikköä kokoamaan työeläkelaitosten sosiaalivaikutuslääkärit, Kelan asiantuntijalääkäriin ja Eläketurvakeskuksen edustajan saman pöydän ääreen, jossa tarkoitukseni on keskustella esimerkitapausten valossa siitä, (Ed. Rajamäki: Niitä riittää!) mikä näkemys heillä on, toimiiko nykyinen järjestelmä hyvin vai eikö toimi. (Ed. Rajamäki: Ei!) Kela osaltaan on valmis siihen, että myöntämiskäytäntöjä yhtenäistetään.

Toisena kysymyksenä ovat väärinkäytökset, ja teillä lienee tiedossa se, että edellisen hallituksen loppusuoralla on asetettu ylijohtaja Kari Välimäen johdolla toimiva väärinkäytöksiä selvittävä työryhmä, joka antaa ehdotuksensa tämän vuoden loppuun mennessä. Se on antanut jo väliraporttinsa, ja siinä keskeisin parannusehdotus on tietojenvaihdon lisääminen niiden viranomaisten välillä, jotka etuusia myöntävät. Sta-

kes osaltaan selvittää eri viranomaistahoille osoittamallaan kyselyllä käsityksiä ja faktoja tämän ilmiön laajuudesta.

Joitakin kommentteja ed. Hyssälän puheenvuoroon. Hän otti jo startin budjettikeskustelua varten enkä kaikkii hänen esille tuomiinsa kysymyksiin puutu muuta kuin yleiseltä kannalta.

Hän totesi, mikä on ihan totta, että sosiaaliturvajärjestelmämme on ehkä vähän vaikeaselkoinen, monikerroksinen, ja että siinä on yksinkertaistamistarvetta. Hän viittasi kannustavuuteen, sosiaaliturvan, verotuksen, maksujen yhteensovittamiseen jnp. Juuri näitä asioita on kirjattu hallitusohjelmaan, jonka pohjalta on ryhdytty selvittämään juuri niitä asioita, joita ed. Hyssäläkin puheenvuorossaan toi esille. Ei toki niin, että lopputulos olisi ennalta annettu esimerkiksi kansalaispalkan muodossa tai muulla tavoin, vaan tarkoitus on ennen kaikkea selvittää sellaisten työvoimahallinnon ja sosiaalitoimen yhteisasiakkaiden tilannetta, joille ei ole tapahtunut mitään myönteistä: ei työllistymistä, ei minikäänlaista elämänhallinnan paranemista vuosikausiin. Minkälaisia yhteistyökäytäntöjä voidaan luoda, millä tavalla työvoimaviranomaisten ja sosiaaliviranomaisten välistä vastuunjakoa ja työnjakoa selkiytetään ja mitä eri keinoja elämänhallinnan tai työelämään valmentautumisen hyväksi voidaan tehdä?

Kyse on sosiaaliyöstä hyvin laajassa mielessä. Kyse on ennen kaikkea siitä, että näiden ihmisten kanssa ehditään pysähtyä, tutkia ja selvittää, mitä kykyjä, mitä ominaisuuksia, mitä intressejä pitkäaikaistyöttömillä, usein nuorilla on olemassa, tarttua niihin ja lähteä kulkemaan sitä polkua, joka näitä vahvuuksia ja valmiuksia tukee ja kehittää.

Meillä on jo hyvin paljon erilaisia kokeiluprojekteja, muun muassa Euroopan sosiaalirahaston tuella toteutettavia. Se, mitä nyt selvitetään, liittyy nimenomaan siihen, että nuoret tai vähän vanhemmatkaan eivät vuosikausia ajelehtisi viranomaisviidakossa ilman, että heidän elämäntilanteessaan tapahtuu muutoksia. Sosiaali- ja terveysministeriössä tätä työtä tekee aktiivinen sosiaalipoliittikatyöryhmä, jossa on vahva työhallinnon edustus. Samanaikaisesti työskentelee eri työryhmiä sekä työministeriössä että meillä, ja tarkoitus ei todellakaan ole, että mitään tällä alueella ei tapahtuisi. Ed. Hyssälä antoi varsin negatiivisen ja virheellisen kuvan niistä hallituksen pyrkimyksistä, joita tällä hetkellä on vireillä.

Ed. Hyssälä totesi myös, että ensi vuoden budjettiehdotuksessa edelleen nakerretaan hyvin-

voinnin pohjaa ja sosiaaliturvaa. Haluaisin vain, että ed. Hyssälä kertoisi, millä tavoin. Ainakaan sosiaali- ja terveysministeriön alueella, mitä tulee sosiaaliturvaetuksiin, tällaista nakertamista ei tapahdu.

Hammashuollosta ed. Hyssälä totesi maksujen yhteydessä, että uudistuksen ulottaminen koko aikuisväestöön olisi pitänyt toteuttaa samanaikaisesti maksujen korotusten kanssa. Tarkoitus on valmistella tätä uudistusta niin, että se tulisi kokonaan tai asteittain kolmen vuoden aikana voimaan vuoden 2001 alusta. Miksi näin? — Siitä syystä, että Kansaneläkelaitos on nähnyt mahdolltomaksi aloittaa vuonna 2000, jolloin näitä tietojärjestelmiä joudutaan rukkaamaan, minkään uuden etuuden vaatimia uusia atk-järjestelyjä.

Ed. Pulliainen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tämän päättymässä olevan 90-luvun poliittiseen kesäköyhyyteen on kuulunut, että erään nimeltä mainitsemattoman puolueen eduskuntaryhmän puheenjohtaja on ottanut sosiaaliturvan väärinkäytökset esiin ja käynnistänyt niistä keskustelun ja että se on säännönmukaisesti tuonut hyvin huomattavat otsikot. Nyt, kun asianomaisella puolueella on ministeri sosiaali- ja terveysministeriössä ja kun ministeri äskeisessä puheenvuorossaan viittasi tähän selvitytyöhön, jota ylijohtajan johdolla ollaan tekemässä, niin eikö nyt olisi korkein aika saada aikaan tähän liittyen ja myös harmaan talouden selvityksiin liittyen aikaiseksi se, että tietohallinto toimii ristiin, niin että eri etuuksia myöntävät tahot saattavat toistensa tietoon tiedot siitä, mitä etuuksia on myönnetty henkilökohtaisella tasolla? Silloinhan automaattisesti estyvät väärinkäytökset. Mutta tämä taitaa olla sen takia, että se koskisi myös harmaan talouden rikollisuutta, lähes mahdoton tehtävä asianomaiselle puolueelle.

Ed. Zyskowitz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Hyssälä puhui taas kerran siitä, miten kansaa jaetaan sosiaalisesti kahtia ja arveli, että tähän ilmiöön on turruttu. Jos johonkin on turruttu, ed. Hyssälä, on turruttu siihen, että keskusta hokee tätä mantraansa joka käänteessä. Teille on joku guru ilmeisesti sanonut ja opettanut, että kun sitä joka kerta hoetaan, niin se on teille poliittisesti edullista. En ole siitä ihan varma.

Tähän itse asiaan, siihen, että kaikista kansalaisista pyritään pitämään kaikissa tilanteissa hyvää huolta ja takaamaan riittävä sosiaalinen

turvallisuus kaikille kansalaisille — tähän pyrkimykseen ei ole millään tavoin turruttu, puhumattakaan, että tässä suhteessa olisi heitetty pyyhettä kehään.

Ed. Hyssälä, mikä se on, joka jakaa kansaa sosiaalisesti kahtia? Onko se se, että tehdään sosiaaliturvaan eräitä säästöpäätöksiä — kuten on tehty pääministeri Ahon hallituksen aikana ja pääministeri Lipposen hallitusten aikana — vai onko se se, että tässä maassa on ollut hurjan suuri työttömyys? Ed. Hyssälä, mikään ei tehokkaammin jaa kansalaisia sosiaalisesti kahtia kuin valtava työttömyys, ja juuri tämän työttömyyden nujertamiseksi ja voittamiseksi on harjoitettu talouspolitiikkaa, joka on edellyttänyt muun ohella kireää finanssipolitiikkaa, joka taas on edellyttänyt muun ohella puuttumista eräisiin sosiaalisiin tulonsiirtoihin, jotka muodostavat valtion budjetissa erittäin suuren erän ja jolloin on tilanne, että tehokkaita säästöpäätöksiä ei voida aikaansaada, jos ei myös tähän menoerään puututa.

Ed. Hyssälä, se, miten Paavo Lipposen sekä edellinen että nykyinen hallitus ovat toimineet tätä sosiaalista kahtiajakoa vastaan, on juuri se, että on harjoitettu politiikkaa, jolla työllisyyttä on pystytty parantamaan ja näin lieventämään kansalaisten välistä sosiaalista eriarvoisuutta. Siis se on oleellista eikä se, että on jouduttu tekemään eräitä vähäisiä säästöjä, joilla tätä politiikkaa on edesautettu.

Ed. R a j a m ä k i (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kansaneläkelaitoksen valtuutettuna haluan kyllä korostaa ministerille, että nyt todella vihdoinkin on saatava aikaan jo kansalaisen oikeusturvan kannalta joitakin toimenpiteitä, joilla turvataan oikeuden tapahtuminen työeläkeratkaisujen osalta. Hylyt ovat kasvaneet viime aikoina kovasti, ja nimenomaan iäkkäämpien naisten osalta hylkyprosentit ovat olleet viime vuosina selvästi korkeita. Eli silloin, kun erikoislääkärien lausunnot vuosi toisensa jälkeen menevät roskakoriin, niin silloin pitäisi jo vakuumusyhtiöiden lääkäreillä olla joku vastuu itse tutkia ja ottaa lääkärinvastuu myös, kun maallikkokin jo näkee ihmisen työkyvyttömyyden saatikka sitten erikoislääkärit. Eli tältä osin täytyy tapahtua jotain hyvin nopeasti. Tätä Kansaneläkelaitoksen valtuutetut ovat paitsi kertomusvuonna myös tämän päättäneen kesän kesäkokouksessa pitäneet pääteemana. Me näemme sen selkeänä epäkohtana ja asiassa on tuuletettava.

Työttömien osalta on ongelma myös se, että

he eivät saa niin kuin normaali-ihmiset sairaslomiakaan, että siellä alkaa olla monenlaista käytäntöä nyt, joka pitäisi nyt nopeasti ministeriössä selvittää.

Haluun myös ed. Pulliaisen lailla korostaa näitten rekistereiden yhteiskäyttöä väärinkäytöksiin liittyen. On mahdollista, että samassa työvoimapiirissä kahdessa toimistossa nostetaan saman henkilön toimesta rahaa. Tämä pitää nopeasti saada kuriin, jotta järjestelmän uskottavuus ja perusteltavuus ei kärsi.

Ministerikin on huomauttanut monta kertaa eduskunnan kansaneläkkeen pohjaosan ponnesta, siitä, että julkisen sektorin työntekijöiden tuplavääryys pitäisi korjata. Kiirehdin ja tiedustelen, mihin toimenpiteisiin ministeriö tältä osin eduskunnan edellyttämällä tavalla on ryhtynyt.

Ed. Hyssälä (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Zyskoviczille toteaisin, että puheissani, jos hän olisi kuunnellut, juuri ihan alussa otin jo esille sen, että työttömyys on pahin eriarvoisuutta ja syrjäytymistä luova tekijä. Sanasta sanaan juuri näin sanoin. Mutta Lipposen hallituksen aikana tutkimusten mukaan eriarvoisuus on lisääntynyt, erot ovat kasvaneet ja köyhyys yhteiskunnassa on lisääntynyt. Ihmisten arkitodellisuus saattaa olla kovin vieras ed. Zyskoviczille, mutta näin vain on tässä viime vuosina käynyt.

Ministeri Perholle toteaisin, kun hän epäili, että olin antanut virheellisen kuvan tai että ensi vuoden budjettiin ei sisältyisi tällaista sosiaaliturvan nakerrusta, että kyllä Stakesin tutkijoiden julkisuudessaakin esittämän tiedon mukaan nimenomaan terveyspalvelumaksujen korotukset ovat sitä omalta osaltaan — niillä on myös hyvin laajoja sosiaalipoliittisia seurauksia. Otin esille tässä vain kroonisesti sairaat ja hammashuoltopotilaat, joista varmasti osa on myös sosiaalisesti sellaisia tapauksia, että korotukset heikentävät heidän asemaansa. Tämä on varmasti aivan selvä ilmiö.

Ed. Stenius-Kaukonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Zyskovicz, kaikkein eniten sosiaaliseen syrjäytymiseen johtava tekijä ovat erilaiset sairaudet ja erityisesti mielenterveysongelmat. Ne ovat myös merkittävä syy työttömyyteen, ja ikävä kyllä sairaus ja köyhyys, pienet tulot ja köyhyys, köyhyys ja sairaudet, ne liittyvät yhteen. Sen takia, mitä ed. Hyssälä puhuu näistä maksuista, hän on siinä aivan oikeassa.

Ministeri Perho totesi, että Etk:n selvityksen mukaan subjektiivinen ja objektiivinen kokeminen työkyvyttömyydestä ovat etäällä toisistaan. Ei ole kysymys vain subjektiivisesta, eläkkeen hakijan kokemuksesta, vaan kysymys on koko häntä hoitavan, koko hoitojärjestelmän näkemyksestä ja sitten eläkelaitoksen näkemyksestä, kaikkien niiden laitosten, jotka ovat työkykyä arvioineet, Kelan lähettäminä, muiden eläkelaitosten lähettäminä tai paikallisten hoitavien lääkärin lähettämänä. Kaikki ovat tulleet samaan tulokseen: henkilö on työkyvytön, mutta eläkepäätös hylätään kerta toisensa jälkeen. Juuri tähän on tultava loppu, ja olen erittäin iloinen, että ministeri Perho on selvästi lähtenyt tätä asiaa viemään eteenpäin kansanedustajien voimakkaiden vaatimusten saattelemana. Tässä asiassa meidän on yhdessä saatava todella nopeasti jotain aikaiseksi. Tältä pohjalta on ihan hyvä jatkaa. Nyt ensimmäisen kerran näyttää siltä, että valmiutta on lähteä tekemään jotain.

Ed. Vehkaja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Yllätyin kyllä ed. Hyssälän puheesta sen takia, että hän todellakin käytti jo budjettipuheenvuoron. Kansaneläkelaitoksen kertomus olisi myöskin varmaan tarjonnut hänelle puheeseen aineksia.

Työkyvyttömyyseläkeasiasta. Annan suuren arvion sille, että ministeri Perho on nyt käynnistänyt toimia tässä asiassa, mutta yllätyin taas puolestani siitä, että ministeri Perho ehätti kertoamaan sen, ettei olisi mitään suurempia lainsäädännöllisiä ongelmia olemassa. Mielestäni näin ei todellakaan ole asianlaita, vaan jatkossa pitäisi hyvinkin uteliaasti ja riippumattomasti arvioida esimerkiksi sitä, pitäisikö työkykyä määrittellä uudella tavalla, koska meidän tiedämme, että työkyvyn ja toimintakyvyn välille jo tulee nyanssieroja plus että julkisella sektorilla työkyky arvioidaan vähän toisella tavalla.

Mielestäni yksi julkisen keskustelun ongelma näissä kysymyksissä on ollut se, että työeläkelaitokset osallistuvat hirveän voimakkaasti kannanotoillaan näihin keskusteluihin. Ne ovat maksavina osapuolina ikään kuin asianosaisia, ja meillä pitäisi olla voimaa käydä tätä keskustelua niin, että myöskin muut näkökulmat pääsisivät painamaan. Toivoisin myös, että asiantuntijalääkärit voisivat keskustella näiden ei-terveyteen ja työkykyyn liittyvien eläkkeitten suhteista työttömyyseläkkeeseen ja osa-aikaiseen eläkkeeseen. Nimittäin nyt tilanne kärjistyy, kun yven ikäraja nostetaan 60 vuoteen ja sitten meille jää

olemaan tämä työttömyyseläke ja osa-aikaeläke, joissa ikäraajat ovat alempia. Tämä on hyvinkin kestävä ja aina vain hankalampi tämä tilanne.

Ed. Zyskiewicz (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Kun ed. Hyssälä, kuten äsken vastauspuheenvuorossaan toisti, todellakin totesi, että työttömyys on pahin sosiaalista eriarvoisuutta luova tekijä, olisi odottanut — ja odottaisi muutoinkin — että ed. Hyssälä antaisi hallitukselle tunnustusta siitä, että se on vähentänyt sosiaalista eriarvoisuutta sillä, että se on onnistunut politiikallaan parantamaan työllisyyttä. Mutta ed. Hyssälän puheessa kaikki muu on ristiriidassa tämän hänen lausumansa kanssa, koska hän toisaalta sanoo, että työttömyys on pahin sosiaalista eriarvoisuutta luova tekijä, ja toisaalta jatkuvasti hokee kuten kaikki ryhmätoverinsakin, että hallitus politiikallaan vain pahentaa ihmisten sosiaalista kahtiajakoa, vain pahentaa ihmisten sosiaalista eriarvoisuutta. Olkaamme yksimielisiä siitä ja hyvä niin, että työttömyyden torjuntatoimenpiteet, politiikka työllisyyden parantamiseksi on parasta politiikkaa ihmisten sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämiseksi, ja antakaamme hallitukselle tunnustusta siitä, edelliselle hallitukselle ja myös nykyiselle toivottavasti, että se on onnistunut politiikassa, jolla tätä sosiaalisesti eriarvoistavaa työttömyyttä on onnistuttu vähentämään.

Mitä tulee ed. Pulliaisen puheenvuoroon, yritän olla provosoitumatta. Totean vain, että se nimeltä mainitsematon puolue eli kokoomus on tehnyt harmaan talouden torjumiseksi hallituksissa erittäin paljon työtä ja hyvin tuloksin. Me olemme satsanneet harmaan talouden torjuntaan uusia voimavaroja sekä tutkijapuolelle, syyttäjapuolelle, olemme luoneet uutta lainsäädäntöä, verotuslainsäädäntöä, ulosottolainsäädäntöä ja muuta rikoslainsäädäntöä, jolla harmaan talouden torjuntaa on voitu vahvistaa. Se ei tarkoita sitä, etteikö se ole valtava ongelma, kymmenien miljardien ongelma, ja etteikö siinä tulisi jatkaa toimenpiteitä, mutta on aivan naurettavaa, että ed. Pulliainen vihjailee, että kokoomus jollain tavalla olisi haluton puuttumaan tähän ongelmaan, jossa veronmaksajilta kupataan kymmeniä miljardeja markkoja.

Sosiaali- ja terveysministeri P e r h o : Arvoisa puhemies! Ensimmäiseksi työkyvyttömyyseläkeiden myöntöproblematiikasta. Ed. Vehkaoja totesi, että olin ikään kuin jo ennakkoasennoitunut

siihen, onko ongelmia vai ei. Viittasin niihin käsityksiin ja kannanottoihin ja selvityksiin, joita Eläketurvakeskukselta ja joiltakuilta työkyvyttömyyskäytännön kanssa tekemisissä olevilta, eläkekäytännön kanssa tekemisissä olevilta virkamiehiltä olen saanut. Tämä käytäntö on tietysti muotoutunut vuosien varrella, ja tänä päivänä ihmisten oikeusturva, yhdenvertaisuus, on tietysti hyvin tärkeä arvo ja se on varmasti se lähtökohta, josta tätä problematiikkaa täytyy tutkia ja selvittää ja tarvittaessa tehdä lainsäädännöllisiä tai alemman tason ohjeistuksia.

Kelan pohjaosan kaksinkertaisesta leikkauksesta kysyi ed. Rajamäki. Eläketurvakeskus on kevästä tehnyt selvitystä henkilö henkilöltä, ketkä tähän joukkoon kuuluvat, ja eilen saamani tiedon mukaan tämä selvitys valmistuu loka-kuun loppuun mennessä. Sen jälkeen on tietysti kysymys siitä, mitä sitten tehdään. (Ed. Rajamäki: Ministeri panee töpinäksi!) — Se on tietysti hallituksen yhteinen päätös ja poliittinen kysymys. Tämän epäkohdan ovat varmasti tunnustaneet eri poliittiset tahot laidasta laitaan. Tämä on tietysti ongelmallinen kysymys ihan noin käytännön kannalta. Tämä selvitystyöhän perustuu siihen, että sosiaali- ja terveysvaliokunta otti tähän viime kauden lopussa kantaa ja edellytti tämän selvityksen tehtäväksi, ja se nyt sitten on valmistumassa.

Sitten ed. Hyssälä totesi, että nämä maksujen korotukset pahentavat erityisesti kroonisesti sairaiden eli paljon palveluja käyttävien asemaa. Väittäisin, että tilanne on päinvastainen siitä syystä, että juuri heidän kohdallaan maksukatto auttaa tilannetta. Juuri sitä varten tämä maksukatto tulee, että paljon sairastavien, paljon palveluja käyttävien taakka kevenisi.

Väärinkäytöksiin ed. Zyskiewicz jo osaltaan vastasi. Mitä edustamani puolueen näkemyksiin tulee, mielestäni on itsestäänselvää, että jos päästään yksilöiden, firmojen mihin tahansa väärinkäytöksiin, joiden jäljille voidaan päästä tietokantojen vapaan käytön kautta, se pitää tehdä. On myöskin niin, että kun on tehty iskuja näihin firmoihin, joissa on käynyt ilmi, että nämä velvoitteet, sosiaaliturvamaksujen maksaminen muun muassa, on laiminlyöty, sitä kautta on tullut sitten esille myös muita asioita ja usein myöskin päinvastoin. On aivan selvää, että tämä problematiikka koskee sekä yksilötasoa että yritystasoa, ja kun nämä ehdotukset sitten aikanaan tulevat, silloin tietysti katsomme, mitä muutoksia se vaatii siihen tietojen julkisuuslainsäädäntöön, joka nyt on parasta aikaa käsittelyssä.

Ed. T i u s a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Nyt on noin 50 minuuttia keskusteltu Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomuksesta vuodelta 1998 ja siitä varmasti noin 80 prosenttia on ollut budjettikeskustelua, joka pitää ilmeisesti käydä kuitenkin pääsääntöisesti 7 päivänä syyskuuta ainakin sen mukaan, mitä puhemiesneuvostossa on päätetty.

Mutta itse tähän kertomukseen ja mietintöön. Hyvin paljon on todella valiokunnassa kiinnitetty aikaisemmin huomiota ja nyt hiukan tähän työkyvyttömyyseläkekäytäntöön. Haluan omalta puoleltani kyllä vahvistaa sitä käsitystä, että se asia ei ole kunnossa. Oma käsitykseni myös liittyy siihen työhön, mitä teen jatkuvasti näiden eläkepotilaiden kanssa.

Erittäin tärkeä asia, joka on kesken ja joka liittyy nimenomaan tähän asiakokseen, on se, että kuntoutus ei ole onnistunut. Lainsäädäntöä on muutettu eduskunnassa niin, että kuntoutustutkimus on välttämätön, ennen kuin potilas voi siirtyä työkyvyttömyyseläkkeelle, mutta nimenomaan kuntoutustutkimuspuoli ei toimi. On tietysti valitettavaa, että tähän asiaan ei kiinnitetä huomiota nytkään. Puhutaan enemmänkin niin sanotuista suurista poliitikoista, mitä kokoomuksen ryhmä tekee jne., mutta haluaisin ministerille, joka vielä on salissa, tämän asian jotenkin puhujakorokkeelta sanoa.

Toinen asia, joka käy kovasti silmään mietinnöstä, on se, että väärinkäytöksiä ja takaisinperintöjä käsitellään, oikeastaan paljon muuta ei käsitelläkään, mutta ymmärrän kiireen, joka oli tuolloin kesäkuun puolenvälin maissa. Kuitenkin haluaisin viitata siihen, miten paljon nyt ontuva korvauskäytäntö lisää harmaata taloutta. Kun tiedämme, että Kela maksattaa esimerkiksi työttömille työmarkkinatuen neljän viikon jaksoissa, ja jos sattuu niin, että työtön ihminen on saanut yhden päivän töitä jakson loppupuolella, ennen kuin hänen palkkakuitinsa ja työnantajan antamat palkkatositteet ovat Kelan konttorin käytössä ja niistä tehty yhteensovittaminen, sovitettu päivärahatarkaus, ennen tätä hetkeä ei tämä kyseessä oleva työtön ihminen saa lainkaan tämän neljän viikon periodilta päivärahaa. Tämä lisää harmaata taloutta, koska varsin usein saamani tiedon mukaan selvityksiä tekeville Kelan toimihenkilöillekin kerrotaan, että en nyt ainakaan seuraavalla kerralla sitten kerro tästä päivän tai kahden päivän työmahdollisuudesta ja ilmoita sitä, koska tästä jo tulee tällainen kohtuuton viivästymä. Näin ollen tämä sovittelu on hankala ja suojaosuuden

poistuminen on johtanut kyllä hankalaan tilanteeseen.

Sitten, arvoisa puhemies, valtuutettujen kertomuksessa kiinnitetään huomiota myöskin laajemmin kuntoutukseen. Toteaisin tässä sen, että kuntoutuksen jatkuminen on hyvin tärkeää. Kuntoutus ontuu tällä hetkellä. Meidän tulee pystyä huomioimaan Kelan kuntoutuksen yhteydessä, kun sitä mietitään ja sen tulevaisuutta ratkaistaan, myös se, mitä tapahtuu niille voimavaroille, jotka on tähän saakka suunnattu sodan käyneille ikäluokille, sotainvalideille, koska nämä ikäluokat pienenevät ja nämä kuntoutustarpeet kuitenkin ovat hyvin laajalti olemassa. Siis ajatus on se, että kuntoutusmäärärahoja ei jatkossa pienennetä.

Lääkkeistä voidaan todeta, että Kelan puolelta tämän viikon alkupuolella on hyviäkin uutisia. Tiettyjen lääkkeiden, hyvinkin kalliiden lääkkeiden, korvattavuutta on parannettu tai sitä tullaan parantamaan, esimerkiksi vatsahaavan hoitoon, ruokatorven tulehduksen hoitoon käytettävät ionisalpaajalääkkeet, nämä, jotka ovat olleet ilmeinen ongelma. Mutta edelleen jää hyvin paljon muun muassa astmalääkityksen kohdalla ongelmia, eli tässä on paljon tekemistä.

Mitä muuten tulee kansaneläkkeen pohjaosaan ja näihin muihin asioihin, jotka liittyvät pääosin budjettikysymyksiin, palaan niihin ensi viikolla.

Ed. I h a m ä k i : Arvoisa puhemies! Kansaneläkelaitos on eduskunnan valvonnan alainen laitos, joka tekee tärkeää työtä suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan puolesta. Kelan toimintaa valvovat eduskunnan valitsema 12 valtuutettua, jotka toimittavat valvontatehtäviään tarkastuksillaan, selvityspyynnöillään ja kokouksillaan.

Eduskunta säättää Kansaneläkelaitoksen toimeenpaneman sosiaaliturvan sisällön. Kela toteuttaa säädösten sille antamat tehtävät eli se on toimeenpaneva laitos. Sinänsä Kela voi ja sen tulee tehdä myös aloitteita ja olla aktiivisesti mukana sosiaaliturvalainsäädännön kehittämisessä yhdessä ministeriöiden kanssa. Kela on selvittänyt tehtävistään, myös lukuisista uusista tehtävistään hyvin. Sillä on hyvin ammattitaitoinen henkilökunta, maan laajuinen palveluverkko ja erittäin kehittyneet atk-järjestelmät.

Kelan asemaa eduskunnan alaisena laitoksena on pohdittu viime vuosina, mutta sitä ei ole nähty tarpeelliseksi muuttaa. Kelan valtuutetut ovat antaneet lausunnot, joissa todetaan, että

Kela tulee jatkossakin säilyttää eduskunnan alaisena laitoksena. Nykyinen tilanne korostaa entistään sosiaaliturvan toimeenpanon seurannan merkitystä eduskunnan toimesta.

Kansaneläkelaitoksen hallintoa on viime vuosina selvitetty. Asiassa ei kuitenkaan toistaiseksi ole edetty, vaan asia on jäänyt jatkoselvitysten varaan, enkä usko, että Kansaneläkelaitoksen hallintouudistukset parantaisivat Kelan kykyä toimia.

Kelan valtuutettujen vuosikertomus on edennyt vuosi vuodelta parempaan suuntaan. Valtuutetut ovat todenneet, että vuosikertomuksella on mahdollisuus vaikuttaa. Keräämällä havaitut epäkohdat joka vuosi luetteloön on odotettavissa myös muutoksia. Kela kokee valtuutetuilta saamansa palautteen tärkeänä. Samoin asia koetaan meidän valtuutettujen puolelta. Palaute on erittäin tärkeää varsinkin siksi, että Kansaneläkelaitos on paikka, jossa jokainen joutuu ajoittain asioimaan.

Valtuutetut ja valiokunta ovat kiinnittäneet eduskunnan huomiota kansalaisten kannalta tärkeään seikkaan. Sosiaaliturvaa koskevat lait ovat edelleen monimutkaisia ja liian vaikeaselkoisia. Kun lait ovat vaikeaselkoisia, on kansalaisten usein mahdotonta selvittää itselleen, millaisia eri etuuksia on olemassa. Kelan asiakaspalvelua vaikeuttaa myös tulkinnanvara, joka vaikeaselkoihin lakeihin auttamattomasti jää. Tämä saattaa jopa aiheuttaa sen, että kansalaiset ovat eriarvoisessa asemassa eri puolilla maata. On aivan oikeutettua, että tähän asiaan on kiinnitetty huomiota.

Valiokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota sosiaaliturvan väärinkäytöksiin ja takaisinperintään. Haluan todeta, että Kelan kohdalla on aivan eri asia, kun puhutaan takaisinperinnästä ja toisaalta väärinkäytöksistä. Takaisinperintää tapahtuu koko ajan, kun olosuhteet ovat asiakkaan kohdalla muuttuneet. Se on normaalia, jokin päiväistä toimintaa, eikä siinä ole mitään muuta arvosteltavaa kuin se, että toivottavasti takaisinperintä tapahtuu yhdenmukaisesti maan eri alueilla.

Sen sijaan eri asia on käyty keskustelu sosiaalietuuksien väärinkäytöksistä ja niiden tutkimisesta. Valiokunta sanoo mietinnössään keskeisenä torjuntakeinona sosiaaliturvan väärinkäytöksissä olevan viranomaisilla jo olevan tiedon tehokkaan käyttämisen siten, että eri etuuksien samanaikaiseen saamiseen kiinnitetään entistä enemmän huomiota.

Myös viranomaisten välistä yhteistyötä ja tie-

don vaihtoa tulee lisätä väärinkäytösten torjumiseksi. Yhteistyön tulisi tapahtua Kansaneläkelaitoksen vero- ja työvoimaviranomaisten sekä kuntien kesken. Valiokunta pitää tärkeänä, että Kansaneläkelaitos osaltaan aktiivisesti vaikuttaa väärinkäytösten torjuntaan ja ehkäisyyn. Kelan on pystyttävä huolehtimaan, että paikallistoimistoissa huomioidaan ohjeet, sekä otettava henkilöstötarve keskusteluissa esille, henkilöstön koulutuksen tarve sekä määrä.

Nämä kaksi asiaa, takaisinperintä ja väärinkäytökset, on erotettava toisistaan ja niihin tulisi kuitenkin jatkossa kiinnittää entistä enemmän huomiota. Jokaisen on saatava ne edut, jotka laki edellyttää, mutta ei sen enempää eikä vähempää, kuitenkin ottaen huomioon, että sosiaaliturvan väärinkäytökset ja takaisinperintä vaativat henkilöstöresursseja suuren työpanoksen sekä ajankäytön muodossa.

Eläkekäytäntö etenkin työkyvyttömyyseläkkeiden käsittelyn osalta kuuluu tänä päivänä vain vähäiseltä osalta Kelan tehtäviin. Eläketurvakeskus ja työeläkelaitokset hoitavat tämän sektorin suurelta osin. Kuitenkin valiokunta on ottanut kantaa asiaan ja kiirehtinyt työkyvyttömyyseläkkeiden ja yksilöllisten varhaiseläkkeiden ratkaisutoiminnan ja eläkeratkaisujen hylkäämiseen johtaneiden syiden selvittämistä eläkehakijoiden oikeusturvan parantamiseksi.

On kuitenkin muistettava se tosiseikka, että asia ei ole mustavalkoinen tai kaksinapainen, jossa on vain kaksi paalua, että ihminen on joko täysin terve tai sitten täysin sairas, vaan siinä on lukuisia väliasteita. Samoin on eläkeasian kohdalla. Ei ole vain kahta vaihtoehtoa, joiden puitteissa ihminen on joko täysin työkykyinen tai täysin työkyvytön. Työkyvyttömyys saattaa olla rajatapauksissa tulkinnanvarainen asia, ja sen takia tulkintaerimielisyyksiä saattaa esiintyä. On kuitenkin tarkoituksenmukaista, että yhtenäistä käytäntöä edelleen haetaan.

Haluan noteerata ministeri Perhon pyrkimyksen tämän ongelman poistamiseen. Kun asiaa yleisesti arvioidaan, on kuitenkin todettava, että tällä hetkellä 80 prosenttia hakemuksista hyväksytään jo ensimmäisessä käsittelyssä ja vain 20 prosenttia hylätään.

Lopuksi haluan todeta, että valtuutetut ja valiokunta ovat tehneet mielestäni hyvää työtä ja kiinnittäneet huomiota oleellisiin asioihin.

Ed. Stenius - Kaukonen: Arvoisa puhemies! Kansaneläkelaitoksen kertomuksesta on jo puhuttu pitkään ja ministeri on osallistunut

keskusteluun, mutta haluan vielä jonkin verran jatkaa keskustelua omalta osaltanikin.

Valiokunta on kiinnittänyt ensimmäisenä huomiota Kansaneläkelaitoksen rahoituksen turvaamiseen. Tämä on tietysti ydinkysymys. Jos Kansaneläkelaitoksen rahoitus ei ole turvattu, ei myöskään palvelujärjestelmä toimi. Erityisen tärkeää mielestäni on se, että kuntoutukseen saataisiin lisää määrärahoja, nimenomaan harkinnanvaraiseen kuntoutukseen, koska se ei ole subjektiivinen oikeus kaikkien kohdalla, mutta tarve on ilmiselvä. Ellei rahoja ole, kuntoutusta ei saada. Täällä on työkyvyttömyyseläkekäytännön yhteydessä puhuttu paljon siitä, miten tärkeää olisi kuntouttaa ja kuntouttaa ajoissa. Tässä on yksi tie mahdollistaa se, että ihmiset voisivat jatkaa pidempään työelämässä. Kun työtä ja työkykyä on, kyllä yleensä halu on jatkaa työelämässä. Tämä on mielestäni aivan selvä.

Mutta kun puuttuu ensinnäkin työkykyä, silloin työelämässä jatkaminen voi käydä mahdottomaksi ja työ menee usein sen mukana. Se voi mennä jo varhaisemmin, mutta voi olla myöskin niin, että työpaikka edelleen säilyy, mutta kun ei pysty työtä jatkamaan, toimeentuloa ei ole, nimenomaan niissä tilanteissa, joissa on pitkään sairastanut henkilö, jonka suhteen hoitavat lääkärin ja kaikki laitokset, joihin henkilö on lähetetty työkyvyn arvioon, ovat tulleet monen vuoden ajan siihen yhteen ja samaan johtopäätöksen: Tätä henkilöä ei pystytä enää kuntouttamaan niin, että hän tulisi työkykyiseksi, ja ainoa oikea ratkaisu olisi työkyvyttömyyseläke. Kun näissäkin tapauksissa hylkypäätöksiä tulee hylkypäätöksen jälkeen, juuri näissä tilanteissa nykyinen menettely, eläkelaitosten käytäntö ja myöskin valitusasteiden käytäntö on täysin kesätmätön.

Tähän pitäisi saada kiireellisesti korjausta, koska toimeentulo näiden ihmisten ja heidän perheidensä kohdalla on täysin tuuliajolla. Kysymyksen ei ole vain varsinaista eläkeikää lähestyvistä ihmisistä, vaan sitä vaikeampi tilanne on, mitä nuoremasta ihmisestä on kysymys, koska hänellä on usein vielä alaikäisiä lapsia perheessä ja elätettävänä.

Haluaisin vain tuoda esille ryhmän, joka mielestäni on kaikkein hankalimmassa asemassa. Ainakin kun itselleni näitä asioita tulee, sieltä nousevat aivan ylivoimaisesti esiin erilaisia reumaattisia sairauksia sekä tuki- ja liikuntaelinsairauksia sairastavat. Nehän, kuten edustajalääkärit hyvin tietävät, liittyvät yhteen. Aivan yksittäisenä ryhmänä ovat fibromyalgia-diagnoosin saa-

neet. Heidän kohdallaan mielestäni pitäisi päästä sellaiseen käytäntöön, että tämä otetaan vakavasti siinä missä muutkin sairaudet eikä, niin kuin valitettavasti olen kuullut eläkelaitoksista kommentteja, että tämän sairauden perusteella ei voi eläkettä myöntää. En nyt mene yksityiskohtiin enempää enkä ilmaise asiaa tämän voimakkaammin.

Mielenterveysongelmat liittyvät usein tähän sairauskokonaisuuteen. Ovat ne muut sairaudet siinä mitä tahansa, siihen kokonaisuuteen liittyy mielenterveysongelmat, eivätkä ne varmasti parane sitä myötä, kun vuosia ollaan ilman toimeentuloa ja epävarmuudessa. Päinvastoin mielenterveysongelmat vain vaikeutuvat. Tällaisessa tilanteessa olevat ihmiset ovat hyvin vaikeassa asemassa. Heidän on myös itse erittäin vaikea löytää keinoja, millä he voisivat itse hakea apua. Mielestäni nämä myöntökäytännöt pitää selkeästi uudistaa niin, että jos eläkelaitokset eivät hyväksy hoitavien lääkäreiden lausuntoja, silloin eläkelaitos tulee velvoittaa lähettämään henkilö lisäselvityksiin ja myöskin niille selvityksille tulee antaa arvo. Esimerkiksi kun asiakasyhteistyöryhmä paikallisesti on käynyt läpi tilanteen, niille lausunnoille pitää saada painoarvoa.

Ed. Hyssälä puhui sairausminimipäivärahan poistosta. Tämä on tuonut myöskin juuri tilanteissa, joissa lähdetään eläkettä hakemaan, erittäin hankalia tilanteita, koska usein saattaa tulla nollapäivärahapäätös elikkä väliin tulee vielä aika, jolloin myönnetään sairauspäiväraha vuodeksi, mutta markkaakaan ei makseta, koska minimipoiston vuoksi tulkinnat ovat tällaisia.

Lopuksi haluan kiinnittää huomiota vain Arajärven mietinnön jatkotoimenpiteisiin. Se on mielestäni erittäin tärkeä mietintö. Se koskettaa vain osaa aluetta, ei suinkaan kaikkia niitä ongelmia, mutta tämän lainsäädännön selkeyttäminen on nyt yksi tekijä. Täytyyhän ihmisten ja kansanedustajienkin ymmärtää, mitä ne lait tarkoittavat, mitä me täällä olemme säätäneet. Koko järjestelmä on aivan liian monimutkainen, jotta siitä pystyisivät selvillä edes ne viranomaiset, jotka hoitavat eri sosiaaliturvalaitoksissa näitä asioita. Arajärven mietinnön jatkotyöskentely on myöskin erittäin kiireellinen.

Ed. A k a a n - P e n t t i l ä (vastauspuheen-vuoro): Ed. Stenius-Kaukoselle muutama kommentti.

Puhuitte kyllä hyvin monipuolisesti asiasta, mutta kuten hyvin tiedätte, tähän on erittäin monimutkainen ja iso asiakokonaisuus. Haluai-

sin ehkä muille salissa olijoille mieluummin sanoa, että ed. Stenius-Kaukonenhan kiinnitti erityisesti huomiota rajatapauksiin. Se on yksi oma ongelmaryhmänsä. Toivoisin kuitenkin, että suomalaista hyvää eläkejärjestelmää ei yksipuolisesti pelkästään moitittaisi. Siinä on myöskin erittäin paljon hyviä elementtejä. Siellä on hyvin laaja kirjo, jonka mukaisesti ihmisten asioita pystytään myöskin hoitamaan. Oikeusturva useimmissa tapauksissa toteutuu nykyaikana kuitenkin täysin. Se ei tarkoita sitä, että aina saadaan myönteisiä päätöksiä tai aina saadaan kielteisiä päätöksiä.

Valitusmenettely sinänsä on erittäin hyvin kohdallaan, jos verrataan moneen muuhun asiaan, miten niitä Suomessa mahdollisuus on tällä hetkellä hoitaa. Sitä, että myöntökäytäntö muutettaisiin, ehkä onkin syytä selvittää. Mutta minä katsoisin, että nykyinen myöntökäytäntö hyvin pitkälle turvaa myöskin niiden ihmisten asiat, jotka eläkejärjestelmään ovat oman eläkeanomuksensa jättäneet.

Mitä tulee esimerkiksi fibromyalgiaan, virallistihan eläkejärjestelmä ei sitä ole diagnosoiksi hyväksynyt, vaan se on enemmän oireyhtymänä käsitelty asia, tosin vähän ristiriitainen. Mutta tarkoitan, rouva puhemies, puheenvuorollani oikeastaan sitä, että tässä salissa on ollut minusta liian negatiivinen ilmapiiri eläkejärjestelmää kohtaan siihen nähden, mitä se todellisuudessa kuitenkin on. Kuten esimerkiksi ed. Ihamäki sanoi, että noin 20—25 prosenttia hylätään, niin, ed. Stenius-Kaukonen, 75—80 prosenttia hyväksytään. Kyllä sekin tietysti täytyisi muistaa, ja tässä varmasti on kehittämisen arvoisia asioita, mutta ne kohdistuvat nimenomaan marginaaliryhmiin. Niistä toivoisin rakentavampia esimerkkejä kuin esimerkiksi tänä päivänä olen kuullut.

Ed. Seivästö: Arvoisa puhemies! Kelan kokonaismenot olivat kertomusvuonna runsaat 55 miljardia markkaa. Valiokunta viittaa mietinnössään niihin menetyksiin, joita harmaa talous tulonmenetyksinä Kelalle aiheuttaa. Siksi harmaata taloutta ja kaikenlaisia väärinkäytöksiä vastaan onkin päättäväisesti taisteltava niin Suomessa kuin koko Euroopan unionin alueella. Valiokunta on muutenkin mietinnössään kiinnittänyt huomiota ihan olennaisiin asioihin, joskin luonnollisesti lyhyesti.

Sen sijaan valiokunnan mietinnössä ja kertomuksessa tulisi ottaa esiin sekä tilastollisesti että analysoiden nykyistä selvemmin niin kutsuttujen

leipäjonon todellisuus. Edelleen on vastausta vailla, ainakin perusteellista selvitystä vailla, miksi tietyillä paikkakunnilla ruokapankit saavat tasaisena virtana lisää asiakkaita ja millaisia ihmisiä ja millaisilla ongelmilla varustettuja ihmisiä ja perheitä näissä jonoissa seisoo. Köyhyys- ja syrjäytymisongelman seuranta pitäisikin ottaa nykyistä selvemmin esille niin Kelan kertomuksessa kuin myös valiokuntatyöskentelyssä, esille juuri sen takia, että löydettäisiin toimenpiteitä eri viranomaisia varten, jotta niin työllisyys-tilanne paranisi kuin syrjäytyminenkin vähentyisi si tässä yhteiskunnassa.

Ed. Aittoniemi: Rouva puhemies! Pyy-sin puheenvuoroni vastauspuheenvuorona ed. Vehkaojan puheenvuoron jälkeen korjatakseni sen, kun hän lausui, että meillä on jälleen mahdollisuus keskustella näistä asioista, niin kuin aikaisempinakin vuosina. Totean kyllä, että mahdollisuus meillä on keskustella ja tämä keskustelu kiertää ihan samaa rataa kuin aina aikaisemminkin sillä poikkeuksella, että ed. Huuhtanen ei ole nyt paikalla.

Tämä keskustelu on vähän samanlaista kuin joulun alla näemme joskus lyhytelokuvan, jossa vanha, jääkarhun päähän kompasteleva hovimestari tarjoilee vanhalle rouvalle illallista ja kysyy aina välillä, teemmekö niin kuin aikaisemminkin, ja rouva vastaa, että teemme niin kuin aikaisemminkin. Tämä keskustelu on ollut samanlainen 12 vuotta. Mitään korjausta ei ole tapahtunut niihin ongelmiin, mistä puhutaan, nimenomaan työkyvyttömyyseläkkeiden hyväksymis- ja hylkäämisperusteisiin.

Näin ollen, kun ed. Stenius-Kaukonen, jota suuresti arvostan köyhien ihmisten asianajajana täällä, totesi, että nyt on suuri ilo todeta, että ministeri Perho on laittanut asiat vireille ja liikelle, on kuin toivota näkyvissä taivaanrannalla näissä asioissa, voim olla kyllä niin synkkämielinen, että totean joka kerta ministereiden ym. asiantuntijoiden puolesta tuodun sama näkemys: Asiat selvitetään nyt nopeasti, pyöreän pöydän ääreen keräännytään, lääkärit ja asiantuntijat ja asia hoidetaan. Kun seuraavan kerran jälleen, rouva puhemies, seuraavana syksynä keräännytään, on samat sanat, samat jutut, samat ongelmat eikä mitään toivota niiden muuttumisesta parempaan suuntaan.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Mietintö hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

2) Eduskunnan tilintarkastajien kertomus vuodelta 1998

Ainoa käsittely

Kertomus K 6/1999 vp

Valtiovarainvaliokunnan mietintö VaVM 4/1999 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 4.

Keskustelu:

Ed. S a a r i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Haluan tässä yhteydessä vielä kiinnittää edustajakollegoiden huomiota siihen, että eduskunta on hoitanut talouttaan viime vuonna niin tarkasti, että menoarvio on alitettu 8 miljoonalla markalla.

Painopiste tämän talon toiminnoissa on jatkuvasti, jo usean vuoden ajan, ollut nopeasti muutuvissa atk-asioissa sekä kiinteistöksymyksissä. Tämä museaalinen komea Eduskuntatalomme on käynyt vanhaksi. Tätä pitää hoitaa, huoltaa ja peruskorjata. Se on eräs aika lailla työtä ja myös varoja vaativa kohde.

Mutta kuten olette havainneet, eduskuntaan on myös tullut kaiken aikaa lisää paitsi tehtäviä myös henkilökuntaa, ja meidän pitää tavalla tai toisella ratkaista eduskunnan tilakysymysongelmat. Niitten ongelmien olemassaoloa kukaan ei ole kiistänyt. Sen sijaan on aika monta mieltä, millä tavalla ne pitäisi ratkaista. Tilintarkastajien näkökulmasta katsottuna olemme pitäneet hyvänä tapaa, jolla talon johto on asioihin keskittynyt, ja olemme sitä linjaa tukeneet.

Uutta talon toiminnoissa on ollut avustajajärjestelmä. Nyt, kun tämän kuun alusta käytävissä on jo kokopäivätoiminen ”avustaja”, tekisi mieli sanoa, että avustaja on kovin vaatimaton nimike. Käyttäisin kunnioittavampaa nimeä, esimerkiksi ”sihteeri”. Jos ja kun päätoimisesti edustajia avustetaan, kyllä titteli voi olla sihtee-

rin tittelikin. Mutta tämä uusi järjestelmä näkyy tietysti talon toiminnoissa ja on myös aiheuttanut palkkausmenoja eduskunnalle.

Jos muistellemme niitä aikoja, kun pohdittiin, kenen pitäisi toimia avustajien työnantajana, niin vaihtoehtoja oli useampia ja päädyttiin siihen, että he ovat eduskunnan palveluksessa. Sitä ratkaisua ei ole tarvinnut katua. Siinä on ollut monta hyvää puolta. Sanon erään yksityiskohdan: Kun henkilökohtaisesti minulla on nyt jo neljäs avustaja, niin kolme edellistä ovat saaneet pysyvän, kokopäivätoimisen, hyvän työpaikan pitkälti sen ansiosta, että he ovat työtä hakiesaan ja työpaikkahaastatteluihin mennessään voineet sanoa, että he ovat töissä eduskunnassa. Se on sellainen status, joka toimii työnhakijan hyväksi, kuvaa esimerkiksi suurta luotettavuuden astetta.

Kuten tästä mietinnöstä huomaatte, eduskunnan tilintarkastajilla ei ole ollut omassa kertomuksessaan huomauttamista eduskunnan vuoden 98 kirjanpitoon, tilinpäätökseen eikä hallintoon nähden. Tässä mielessä ja tältä paikalta haluan lausua kiitokset kaikille niille henkilöille, työntekijöille, virkamiehille, jotka ovat asioita erinomaisen hyvällä ja kiitettävällä tavalla hoitaneet. Toivon voimia siihen työhön myös jatkossa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Mietintö hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

P u h e m i e s : Eduskunnan seuraava täysistunto on ensi tiistaina kello 14.

Täysistunto lopetetaan kello 14.19.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen

